

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

IV. ÚS 123/2023-29

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Miroslava Duriša (sudca spravodajca) a zo sudcov Ladislava Duditša a Libora Duřu v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľky **Viktórie Hellenbart, advokátskej kancelárie s. r. o.**, Martina Rázusa 146/23, Lučenec, IČO 47 250 640, v mene ktorej koná advokátka a konateľka Mgr. Viktória Hellenbart, proti uzneseniam Okresného súdu Lučenec č. k. 3 T 28/2022-133 zo 14. októbra 2022 a č. k. 2 Nt 10/2022-46 z 18. októbra 2022 takto

r o z h o d o l :

1. Uzneseniami Okresného súdu Lučenec č. k. 3 T 28/2022-133 zo 14. októbra 2022 a č. k. 2 Nt 10/2022-46 z 18. októbra 2022 **b o l o p o r u š e n é** základné právo sťažovateľky vlastniť majetok podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj jej základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.
2. Uznesenia Okresného súdu Lučenec č. k. 3 T 28/2022-133 zo 14. októbra 2022 a č. k. 2 Nt 10/2022-46 z 18. októbra 2022 **z r u š u j e a v e c m u v r a c i a** na ďalšie konanie.
3. Vo zvyšnej časti ústavnej sťažnosti **n e v y h o v u j e**.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Obsah ústavnej sťažnosti

1. Sťažovateľka sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 23. novembra 2022 domáhala vyslovenia porušenia svojich základných práv podľa čl. 20 ods. 1, čl. 36 ods. 1 písm. b), ods. 2 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) uzneseniami Okresného súdu Lučenec (ďalej len „okresný súd“) č. k. 3 T 28/2022-133 zo 14. októbra 2022 a č. k. 2 Nt 10/2022-46 z 18. októbra 2022 (ďalej aj „napadnuté uznesenia okresného súdu“). Sťažovateľka navrhovala napadnuté uznesenia zrušiť a vec vrátiť okresnému súdu na ďalšie konanie. Okrem toho si sťažovateľka uplatnila aj náhradu trov právneho zastúpenia za vypracovanie

jedného úkonu právnej služby (vypracovanie ústavnej sťažnosti ústavnému súdu, pozn.), hoci nebola právne zastúpená, a to na základe toho, že sama je advokátkou.

2. Z ústavnej sťažnosti, napadnutých uznesení a ďalších príloh ústavnej sťažnosti vyplýva nasledujúci stav vecí:

2.1. Sťažovateľka bola opatrením okresného súdu č. k. 2 Nt 10/2022 z 22. júna 2022 ustanovená za obhajkyňu obvineným [REDAKOVANÉ] a [REDAKOVANÉ]. Uznesením okresného súdu č. k. 2 Nt 10/2022-38 z 22. septembra 2022 bolo rozhodnuté o priznaní odmeny a náhrady hotových výdavkov ustanovenej obhajkyňi vo výške 145,77 eur. Po podaní sťažnosti, ktorou napádala krátenie odmeny, okresný súd napadnutým uznesením č. k. 2 Nt 10/2022-46 z 18. októbra 2022 zamietol túto sťažnosť sťažovateľky.

2.2. Sťažovateľka bola opatrením okresného súdu č. k. 0 Tp 8/2022 zo 7. januára 2022 ustanovená za obhajkyňu [REDAKOVANÉ]. Uznesením okresného súdu č. k. 3 T 28/2022-120 z 22. augusta 2022 bolo rozhodnuté o priznaní odmeny a náhrady hotových výdavkov ustanovenej obhajkyňi vo výške 857,78 eur. Po podaní sťažnosti, ktorou napádala krátenie odmeny, okresný súd napadnutým uznesením č. k. 3 T 28/2022-133 zo 14. októbra 2022 zamietol aj túto sťažnosť sťažovateľky.

3. Sťažovateľka namietala, že okresný súd v napadnutých uzneseniach považoval za správny výpočtový základ podľa § 1 ods. 4 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“) priemernú mzdu zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky vo výške 980 eur (rok 2018), a nie priemernú mzdu zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky vo výške 1 062 eur (rok 2019), ako si uplatňovala sťažovateľka. Úkony právnych služieb, za ktoré si sťažovateľka uplatnila odmenu obhajcu, v oboch veciach vykonala v roku 2022. Táto skutočnosť nebola medzi sťažovateľkou a okresným súdom sporná.

4. Sťažovateľka dôvodila, že rokom určujúcim výšku výpočtového základu je rok, v ktorom došlo k uskutočneniu úkonu právnej služby, v prípade sťažovateľky to je rok 2022. Rok, ktorý o tri roky predchádza roku 2022, je rok 2019, v ktorom bola v prvom polroku výška priemernej mesačnej mzdy zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky v sume 1 062 eur. Okresný súd naproti tomu vykladal rok určujúci výpočtový základ najprv podľa § 1 ods. 4 vyhlášky odpočtom troch rokov na rok 2019, pričom následne použil aj pravidlo v § 1 ods. 3 vyhlášky a určil, že výpočtovým základom je mzda zamestnanca v hospodárstve v prvom polroku roku 2018. Sťažovateľka konštatovala, že advokáti sú odmeňovaní podľa priemernej mzdy v prvom polroku roka, ktorý predchádza roku uskutočnenia právnej služby, a preto rok poskytnutia služby je určujúcim pre výpočet odmeny. Predchádzajúci prvý kalendárny polrok (nie rok) nie je rokom určujúcim výpočet odmeny, ale výsledkom výpočtu odmeny s použitím roku určujúceho, teda roku, v ktorom k službe došlo.

5. Sťažovateľka teda uzavrela, že okresný súd nesprávne interpretoval vyhlášku, a preto v konečnom dôsledku porušil jej základné právo na súdnu ochranu, ktoré v sebe zahŕňa aj právo na správnu, ústavne konformnú interpretáciu a použitie právnej normy. Sťažovateľka tvrdila, že došlo aj k porušeniu jej práva vlastníť majetok, pretože sťažovateľka už pri prevzatí zastupovania, keď neuzatvorila s klientom zmluvu o poskytovaní právnych služieb a dohodu o odmene v rámci

výkonu svojho slobodného povolania advokáta, ale ako ustanovený obhajca *ex offio*, mala, poznajúc znenie vyhlášky, stanovisko Slovenskej advokátskej komory týkajúce sa § 1 ods. 4 vyhlášky, ale aj rozhodovaciu prax súdov na Slovensku, legitímne očakávania týkajúce sa výšky odmeny za svoju prácu a tomu zodpovedajúceho zväčšenia majetku. Napokon sťažovateľka videla aj paralely medzi súdom priznanou odmenou *ex offio* ustanovenému advokátovi a odmenou za prácu zamestnancov, resp. minimálnou mzdou, a preto namietala aj porušenie čl. 36 ods. 1 písm. b) a ods. 2 ústavy.

II.

Vyjadrenie okresného súdu a replika sťažovateľky

6. Ústavný súd predmetnú ústavnú sťažnosť predbežne prerokoval a uznesením č. k. IV. ÚS 123/2023-13 z 9. marca 2023 ju podľa § 56 ods. 1 a 2 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) v časti pre namietané porušenie základného práva na súdnu ochranu a základného práva vlastníť majetok napadnutými uzneseniami okresného súdu prijal na ďalšie konanie. Zároveň vo zvyšnej časti [namietané porušenie čl. 36 ods. 1 písm. b) a ods. 2 ústavy] túto ústavnú sťažnosť odmietol.

7. Ústavný súd následne výzvou zo 14. marca 2023 vyzval predsedu okresného súdu, aby sa vyjadril k opodstatnenosti ústavnej sťažnosti. Predseda okresného súdu v podaní doručenom ústavnému súde 12. apríla 2023 uviedol, že zo strany okresného súdu bola výška odmeny advokáta vypočítaná správne, a ďalej iba odkázal na vyjadrenia zákonných sudcov, ktorí vydali napadnuté uznesenia. Obe tieto vyjadrenia boli prakticky totožné, no zároveň boli vnútorne rozporné. V prvom rade totiž poukázali na § 1 ods. 4 vyhlášky, podľa ktorého sa pri určení odmeny advokáta pri zastupovaní klienta v trestnom konaní v roku 2022 bude vychádzať z výpočtového základu v roku 2019. Následne ale (bez vysvetlenia zjavného rozporu, pozn.) uzavreli, že vo vzťahu k úkonom z roku 2022 platí výpočet $2021 - 3 = 2018$, a preto výpočtovým základom na určenie odmeny advokáta za úkony vykonané v roku 2022 je priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky za prvý polrok kalendárneho roku 2018.

8. Po doručení vyjadrenia okresného súdu ústavný súd 13. apríla 2023 vyzval sťažovateľku, aby v prípade, ak by to považovala za potrebné, zaujala stanovisko k vyjadreniu okresného súdu, ktoré jej v prílohe zaslal. V podaní doručenom ústavnému súde 26. apríla 2023 sťažovateľka najprv poukázala na list Slovenskej advokátskej komory advokátom z roku 2023, ktorý si vysvetlila tak, že advokátska komora zmenila názor a hoci v predošlých rokoch zastávala názor, ako prezentovala sťažovateľka vo svojej ústavnej sťažnosti, tento rok sa priklonila k výpočtu rovnakému, ako prezentoval okresný súd v napadnutých uzneseniach. K samotnému vyjadreniu zákonných sudcov iba uviedla, že títo prakticky len citovali aktuálne znenie vyhlášky a ku konkrétnym výhradám sťažovateľky k interpretácii výrazu „rok určujúci výpočtový základ“ sa prakticky žiadnym spôsobom nevyjadrili. Sťažovateľka pritom dôvodila, že ak by mal byť § 1 ods. 4 vyhlášky vykladaný tak, ako to uvádzal okresný súd, potom by malo znenie odseku 4 obsahovať formuláciu „ktorý o tri roky predchádza výpočtový základ podľa odseku 3“. Samotný odsek 4 ale uvádza: „ktorý o tri roky predchádza rok určujúci výpočtový základ podľa odseku 3“, ktorým je rok poskytnutia právnej služby, t. j. v tomto prípade 2022, a tomuto roku o tri roky predchádza rok 2019, nie rok 2018.

9. Ústavný súd podľa § 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s podaniami účastníkov dospel k názoru, že od ústneho pojednávania nemožno v tomto prípade očakávať ďalšie objasnenie veci.

III.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

10. Predmetom konania pred ústavným súdom bolo posúdenie, či napadnutými uzneseniami okresného súdu došlo k porušeniu základného práva sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a jej základného práva vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy.

11. Právo na súdnu a inú právnu ochranu (čl. 46 ods. 1 ústavy) poskytuje ústava každému právu, ktoré je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené a ktorého sa zákonom ustanoveným postupom možno domáhať na súdnom alebo inom orgáne Slovenskej republiky. Obsah práva na súdnu a inú právnu ochranu nespočíva len v tom, že osobám nemožno brániť v uplatnení práva alebo ich diskriminovať pri jeho uplatňovaní. Jeho obsahom je i zákonom upravené relevantné konanie súdov a iných orgánov. Každé konanie súdu alebo iného orgánu, ktoré je v rozpore so zákonom, je porušením ústavou zaručeného práva na súdnu alebo inú právnu ochranu (I. ÚS 26/94).

12. Ochrana podľa čl. 20 ods. 1 ústavy požíva aj náhrada trov konania (II. ÚS 31/04). Aj odmenu za poskytovanie právnej pomoci súdom ustanovenému obhajcovi považuje ústavný súd za majetok patriaci ustanovenému obhajcovi, ktorý nadobúda právoplatným výrokom všeobecného súdu o jeho priznaní (obdobne aj nález Ústavného súdu Českej republiky č. k. II. ÚS 1534/10 z 27. júna 2012).

13. Z judikatúry ústavného súdu (IV. ÚS 248/2008, III. ÚS 125/2010) vyplýva, že rozhodovanie o trovách konania pred všeobecnými súdmi je zásadne výsadou týchto súdov, pri ktorom sa prejavujú atribúty ich nezávislého súdneho rozhodovania. Vo všeobecnosti platí, že spor o náhradu nákladov konania nedosahuje spravidla sám osebe intenzitu predstavujúcu možnosť porušenia základných práv a slobôd, akokoľvek sa môže účastníka konania citelne dotknúť. Ústavný súd pri posudzovaní problematiky nákladov konania, t. j. problematiky vo vzťahu k predmetu konania pred všeobecnými súdmi vedľajšej, postupuje nanajvýš zdržanlivo a k zrušeniu napádaného výroku o nákladoch konania sa uchýľuje iba výnimočne, napr. keď zistí, že došlo k porušeniu práva na súdnu ochranu (spravodlivý proces) extrémnym vybočením z pravidiel upravujúcich toto konanie, resp. pokiaľ by išlo o svojvôľu, prepiaty formalizmus či celkom nedostatočné odôvodnenie výroku o trovách (napr. II. ÚS 478/2014, I. ÚS 112/2019, IV. ÚS 601/2021).

14. Okresný súd v napadnutých uzneseniach správne odpočítal tri roky spätne od roku 2022 na rok 2019 podľa § 1 ods. 4 vyhlášky, ale následne nesprávne a nadbytočne aplikoval aj pravidlo z § 1 ods. 3 vyhlášky, keď výpočtový základ určil z predošlého roku (2018). Ak § 1 ods. 4 vyhlášky odkazuje na § 1 ods. 3 vyhlášky, odkazuje iba na stanovenie roku určujúceho výpočtový základ, čo bol v prípadoch sťažovateľky rok 2022, neodkazuje na samotný spôsob určenia výpočtového základu. Tento spôsob určenia výpočtového základu je totiž obsiahnutý v samotnom § 1 ods. 4 vyhlášky („... za prvý polrok kalendárneho roka, ktorý o tri roky predchádza...“) alebo, ako aj sťažovateľka správne poznamenala, „predchádzajúci kalendárny polrok“ (§ 1 ods. 3 vyhlášky) nie je rokom určujúcim výpočet odmeny, ale až samotným stanovením výpočtového základu (ktorý je obsiahnutý aj v § 1 ods. 4 vyhlášky, pozn.).

15. Inými slovami, okresný súd v napadnutých uzneseniach určil výpočtový základ, z toho následne nesprávnou aplikáciou § 1 ods. 4 vyhlášky určil druhý výpočtový základ (ignorujúc, že táto v tomto odseku uvádza rok určujúci výpočtový základ podľa odseku 3, a nie samotný výpočtový základ, pozn.) a až následne z tohto „druhého“ výpočtového základu stanovil odmenu sťažovateľky.

16. Okresný súd týmto nesprávnym postupom pri určovaní výpočtového základu v oboch napadnutých uzneseniach krátil odmenu sťažovateľky spolu v oboch namietaných prípadoch približne o sumu 39 eur. Túto sumu samu osebe nemožno považovať za závažnú do tej miery, ktorá by odôvodňovala ingerenciu ústavného súdu do rozhodovania o trovách konania, t. j. o sekundárnej záležitosti. No okresný súd už opísaným nesprávnym spôsobom pri rozhodovaní o náhrade trov konania súdom ustanovených advokátov postupuje zrejme štandardne (aj s ohľadom na skutočnosť, že sťažovateľka napadla svojou ústavnou sťažnosťou dve rozhodnutia), čím nadobúda takýto postup už aj všeobecne neakceptovateľnú dimenziu. Okresný súd sa tiež v napadnutých uzneseniach vysporiadal s námietkami sťažovateľky iba povrchno, aj keď tieto sťažnosti sťažovateľky proti rozhodnutiam vyšších súdnych úradníkov boli lakonické a určite nie také prepracované ako jej neskoršia ústavná sťažnosť. Sťažovateľka ale aj v týchto prvotných sťažnostiach efektívne napádala mechanizmus, ako okresný súd stanovil výpočtový základ a následnú odmenu, pričom okresný súd sa obmedzil iba na konštatovanie, že jeho postup bol správny. Aj keď ústavný súd súhlasí so záverom okresného súdu, že usmernenie, resp. list Slovenskej advokátskej komory (obdobne aj komentár, na ktorý odkazovala sťažovateľka vo svojich sťažnostiach, pozn.) nemá, samozrejme, žiadnu relevanciu pre rozhodovanie súdov pri rozhodovaní o priznaní odmeny ustanovenej obhajkyne. Napokon okresný súd vo svojej reakcii k ústavnej sťažnosti zaslal vnútorne rozporné, a teda aj značne nepresvedčivé argumenty vo vzťahu k tomu, že pri určovaní výpočtového základu postupoval správne. Suma už zhrnutých okolností v konečnom dôsledku podľa ústavného súdu predstavuje zásah do základného práva na súdnu ochranu (ako aj základného práva vlastníť majetok) v takej intenzite, ktorá odôvodňuje ingerenciu ústavného súdu aj vo sfére „menej významného“ rozhodovania o odmene a náhrade za poskytovanie právnej pomoci súdom ustanovenej obhajkyne.

17. K samotnému sťažovateľkou spomínanému listu Slovenskej advokátskej komory (resp. k rozporu v týchto listoch za roky 2022 a 2023, pozn.) ústavný súd ešte raz zdôrazňuje, že ide iba o neformálnu pomôcku, ktorá nemá žiadnu záväznosť pre súdy rozhodujúce o trovách konania (a ani pre advokátov pri vyčíslení trov, resp. odmeny). Záväznú sú v tomto kontexte iba samotná vyhláška a relevantné údaje Štatistického úradu Slovenskej republiky.

18. Vzhľadom na všetky uvedené skutočnosti došlo napadnutými uzneseniami okresného súdu k porušeniu čl. 20 ods. 1, ako aj čl. 46 ods. 1 ústavy (bod 1 výroku tohto nálezu).

IV.

Právny následok nálezu

19. V zmysle čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd podľa odseku 1 vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie.

20. V zmysle § 133 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, v náleze uvedie, ktoré základné práva a slobody boli porušené, ktoré ustanovenia ústavy, ústavného zákona alebo medzinárodnej zmluvy boli porušené a akým právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené základné práva a slobody. Ústavný súd zruší rozhodnutie alebo opatrenie, ktorým boli porušené základné práva a slobody sťažovateľa.

21. Podľa § 133 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

22. Podľa § 134 ods. 1 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd zruší právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah a vec vráti na ďalšie konanie, ten, kto vo veci vydal rozhodnutie, rozhodol o opatrení alebo vykonal iný zásah, je povinný vec znova prerokovať a rozhodnúť. V tomto konaní alebo postupe je viazaný právnym názorom ústavného súdu.

23. V zmysle § 134 ods. 2 zákona o ústavnom súde ten, kto vo veci vydal rozhodnutie, je viazaný rozhodnutím ústavného súdu podľa § 133 ods. 3 písm. b); toto rozhodnutie ústavného súdu je vykonateľné doručením.

24. Pretože ústavný súd rozhodol, že napadnutými uzneseniami okresného súdu boli porušené základné práva sťažovateľky podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 ústavy, bolo potrebné zároveň v zmysle čl. 127 ods. 2 ústavy a § 133 ods. 2 zákona o ústavnom súde rozhodnúť o ich zrušení a v záujme efektívnej ochrany práv sťažovateľky aj vrátení veci v zmysle §133 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde okresnému súdu na ďalšie konanie a rozhodnutie (bod 2 výroku tohto nálezu).

25. Po vrátení veci okresnému súdu bude jeho povinnosťou znovu rozhodnúť o sťažnostiach sťažovateľky proti rozhodnutiam okresného súdu č. k. 2 Nt 10/2022-38 z 22. septembra 2022 a č. k. 3 T 28/2022-120 z 22. augusta 2022 o priznaní odmeny a náhrady hotových výdavkov ustanovenej obhajkyne vydaným vyššími súdnymi úradníkmi.

V.

Trovy konania

26. Sťažovateľka si vo svojej ústavnej sťažnosti uplatnila aj náhradu trov právneho zastúpenia hoci nebola právne zastúpená, a to na základe toho, že sama je advokátkou. Ústavný súd napriek tomu nepriznal sťažovateľke (§ 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde) nárok na náhradu trov konania (bod 3 výroku tohto nálezu).

27. Čo sa týka náhrady trov účastníka konania, ktorý je sám advokátom, ústavný súd poukazuje na svoj nedávny nález č. k. III. ÚS 113/2023-43 z 11. mája 2023, z ktorého vyberá nasledujúce závery. Hoci procesnoprávne predpisy nezakazujú advokátovi ako strane sporu dať sa zastúpiť vlastnou advokátskou kanceláriou, to však automaticky neznamená, že to nemusí byť v spojení s ostatnými okolnosťami konkrétnej veci zohľadnené pri rozhodovaní o dôvodnosti náhrady trov takéhoto právneho zastúpenia. Aj pri zastúpení advokátskou kanceláriou úkony právnej služby vždy realizuje a zúčastňuje sa ich konkrétny advokát, pretože len advokáti môžu byť spoločníkmi a konateľmi obchodnej spoločnosti poskytujúcej právne služby. Vo veci sťažovateľky úkony právnej služby v konaní pred ústavným súdom materiálne vykonávala sama sťažovateľka ako advokátka (aj preto nemusela byť podľa § 34 ods. 2 zákona o ústavnom súde zastúpená, pozn.),

a preto tieto úkony mali nevyhnutne rovnaký obsah, kvalitu a mieru objektívnosti, aká by bola v prípade, ak by právne zastúpená nebola. Iná by bola situácia, ak by sa sťažovateľka dala zastúpiť iným advokátom. Je preto neúčelné, aby tá istá osoba v spore bola stranou (sťažovateľkou) a zároveň jej zastupujúcim advokátom, hoci advokáciu vykonáva ako jediný konateľ advokátskej kancelárie. Faktickému zastúpeniu sťažovateľky sebou samou chýba hospodársky účel pridanej hodnoty právneho zastúpenia strany advokátom, a preto náhradu týchto trov v tomto prípade nie je možné považovať za účelne vynaloženú.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 10. augusta 2023

Miroslav Duriš
predseda senátu